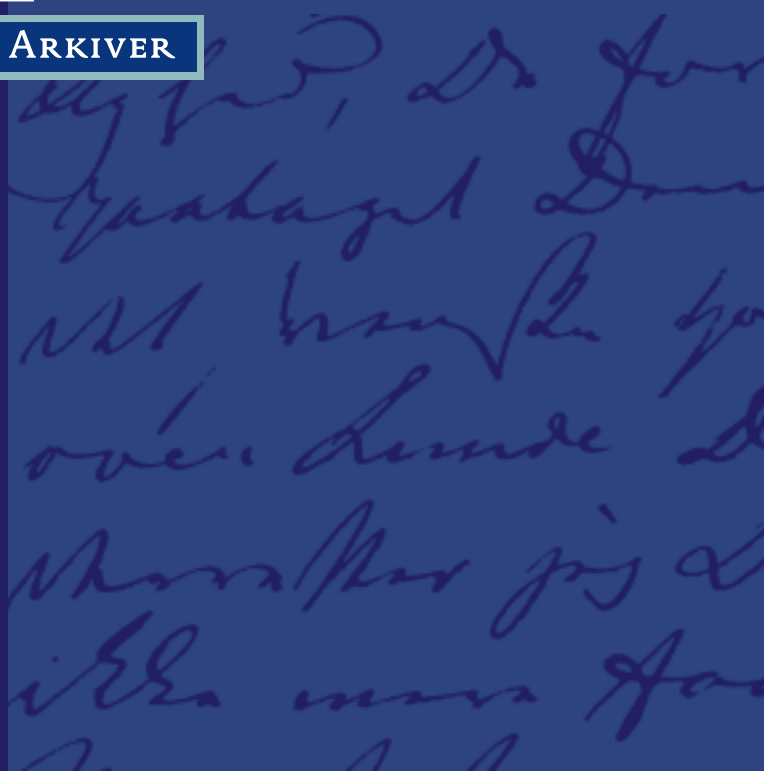

STATENS ARKIVER

2010

Årsberetning

Forsidefoto

Udsnit af magasinreolerne
på Kalvebod Brygge.

2010

Statens Arkiver

Årsberetning 2010

Handwritten text in a cursive script, likely from an archival document.

Forord

Digitaliseringen af den offentlige forvaltning er i hastig fremmarch. 2010 blev det første år, hvor der blev modtaget flere digitale arkivalier end papirarkivalier. I 2010 blev der modtaget 9 terabytes data og dokumenter. Hvis de printes på papir vil de fylde mere end de ca. 7.500 hyldemeter papirarkivalier, der blev modtaget. Til sammenligning udgør alle tidligere digitale afleveringer ca. 13 terabytes. Den digitale udvikling vil i de kommende år give Statens Arkiver en dobbelt udfordring: På den ene side er der modtagelse og håndtering af digitale arkivalier, og på den anden et øget afviklingspres for papirarkivalierne hos myndighederne.

Som et led i forfølgelsen af det strategiske mål om en bredspektret digital formidling er digitaliseringsindsatsen fortsat, så der nu er 10 millioner dokumenter og 14 millioner indtastninger frit tilgængeligt for alle på Statens Arkivers webtjenester. Det tilbud blev brugt mere end fire millioner gange i 2010.

Statens Arkiver har i det forgangne år arbejdet målrettet på at realisere visionerne frem til 2015 om at være en effektiv, levende og brugervendt kulturinstitution, der på arkivområdet markerer Danmark som et foregangsland. I et internationalt perspektiv er Statens Arkiver da også blandt de førende, når det gælder modtagelser, bevaring og tilgængeliggørelse af digitale arkivalier.

Bevaring af arkivalier under sikre og ideelle klimaforhold er en afgørende forudsætning for Statens Arkivers virksomhed. Det er derfor et kvantespring og en stor sejr for Statens Arkiver, at det er lykkedes at flytte de næsten 200 kilometer arkivalier fra fjernmagasinet i Glostrup til Rigsarkivets nye topmoderne højlagermagasin på Kalvebod Brygge i København, hvor de på bedste vis er sikret for nutidens og fremtidens brugere. Magasinet, som er etableret som et OPP-samarbejde (Offentlig-Privat Partnerskab), nyder stor international bevågenhed.

Det er således med stor tilfredshed, at jeg kan udsende denne årsberetning for 2010, der viser, at Statens Arkiver trods besparelser har leveret et godt år både fagligt og økonomisk. Der er gjort mange opløftende indsatser og opnået en række faglige resultater, ligesom der er gennemført og igangsat en række organisatoriske udviklingsprojekter med henblik på at styrke Statens Arkivers faglige og økonomiske kapacitet. Om dette berettes der på de følgende sider.

God læsning

Asbjørn Hellum
Rigsarkivar

Ny ledelsesstruktur i Statens Arkiver

Ledelse, udvikling og effektivisering har været centrale temaer i ledelsens arbejde i det forgangne år. Baggrunden er de store forandringer, der er sket og fortsat sker, i det omgivende samfund. Danmark er gået fra at være et såkaldt industrisamfund mod et digitalt informations- og videnssamfund. Denne udvikling dikterer nye opgaver og vilkår for Statens Arkiver, og det er ledelsens opgave at sørge for, at organisation og ledelse optimeres, så vi kan leve op til brugernes og samfundets berettede forventninger til opgaveløsning og ydelser fra Statens Arkiver.

Ledelsen i Vestdanmark

Siden marts 2010 er der blevet arbejdet intenst med at etablere en ny ledelsesstruktur for Statens Arkivers afdelinger vest for Storebælt. Det drejer sig om Landsarkivet i Viborg, Landsarkivet i Aabenraa, Landsarkivet i Odense samt Dansk Dataarkiv i Odense og Erhvervsarkivet i Aarhus. Anledningen var, at landsarkivar Chr. R. Jansen i marts meddelte, at han ved udgangen af juli ville gå på pension, og at der således skulle findes en ny ledelse til Landsarkivet i Viborg og Erhvervsarkivet. Det var derfor naturligt at benytte lejligheden til at vurdere, om der kunne laves en ledelsesstruktur, som passede bedre til de fremtidige krav og opgaver. I det lys blev der gennemført en række analyse- og udviklingsarbejder og afholdt møder med repræsentanter for arkiverne. Der kom mange fine bud på fremtidens opgaver og funktioner ud af det arbejde, og de resultater bliver inddraget og benyttet i det fortsatte arbejde med at udvikle afdelingerne i Vestdanmark og Statens Arkiver i det hele taget.

Efter drøftelserne stod det klart, at der er forskellige holdninger til den fremtidige ledelse. For ledelsen stod det imidlertid helt klart, at den gamle ordning ikke var optimal og måtte forandres. Den fremtidige ledelsesstruktur måtte fastlægges med flere mål for øje, nemlig

- at styrke ledelsen
- at styrke udviklingspotentialet for enhederne

set i forhold til de aktuelle og kommende udfordringer

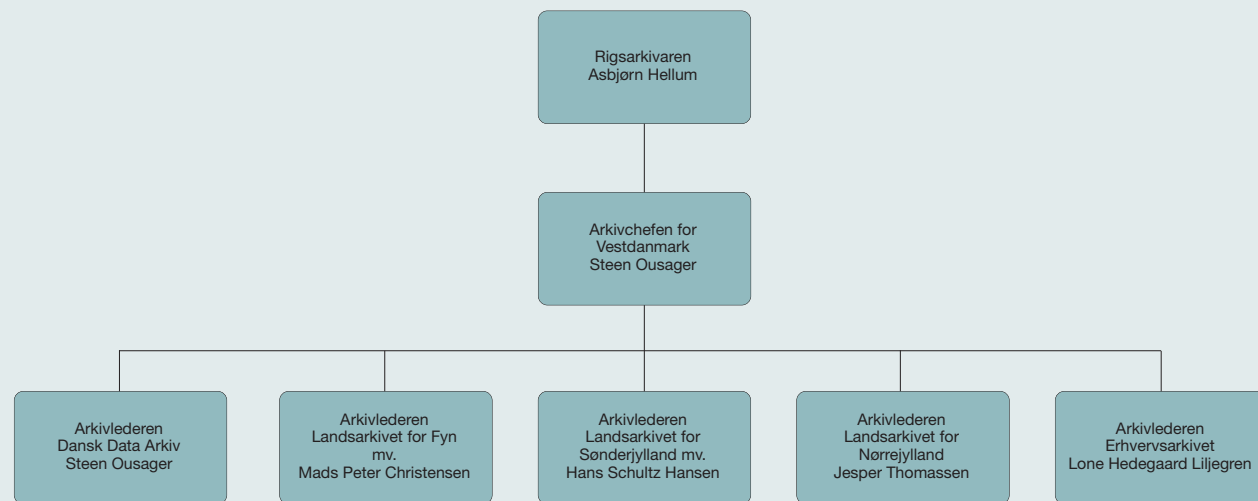
- at højne fagligheden gennem specialisering
- at sikre ensartet og effektiv opgaveløsning
- at fremme enhedsorganisationen og samarbejdet

Det danske samfunds hurtige forandring, hvor både den private og den offentlige sektor digitaliseres kraftigt, betyder, at en række af de hidtidige opgaver forsvinder mens nye kommer til. Med den ændrede opgaveportefølje bliver det af afgørende betydning, at landsarkiverne udvikles til Statens Arkivers regionale kultur- og videncecentre, som matcher den digitale udvikling og de forandringer, den vil medføre i brugerkrav og brugermønstre, hvor service via internettet får stadig større betydning.

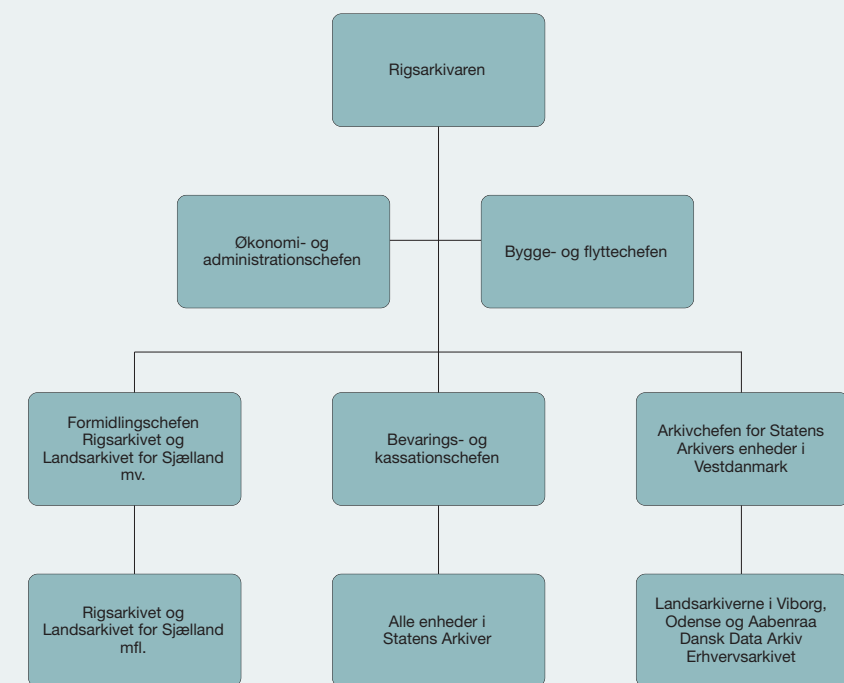
Udredningsarbejderne i ledelsen viste, at det for at styrke Statens Arkiver i Vestdanmark ville være fagligt, økonomisk og udviklingsmæssigt mest hensigtsmæssigt at etablere én fælles overordnet ledelse for Statens Arkiver i Vestdanmark. Derfor besluttedes det, at der skulle ansættes en arkivchef med det overordnede ansvar for at lede og koordinere de vstdanske enheders virksomhed og samvirke med de østdanske enheder. Den valgte løsning gav tillige mulighed for at styrke den lokale faglige ledelse med en arkivlederstilling ved Landsarkivet i Viborg, Landsarkivet i Aabenraa og Erhvervsarkivet. Arkivlederen har det faglige og personalemæssige ansvar med reference til arkivchefen. Hermed sikres en synlig lokal ledelse. Efterfølgende blev stillingen som arkivchef for Statens Arkiver i Vestdanmark slået op og besat med Steen Ousager, som hidtil havde været arkivchef for arkiverne i Odense og Aabenraa. Tre nyopslåede arkivlederstillinger er nu blevet besat. Et diagram over ledelsen i vestdanmark kan ses på næste side.

Fagligt betyder den nye ledelsesstruktur i Statens Arkiver i Vestdanmark bl.a., at de tre landsarkiver kan samarbejde om løsningen af en række opgaver, og at man ikke i hver enhed skal have ekspertise på alle områder.

Statens Arkivers ledelse i Vestdanmark

Statens Arkivers ledelse

På en af enhederne kan man f.eks. udvikle ekspertisen på formidlingsområdet og dele den med de øvrige enheder. Det samme gælder for bevaring og administration. Denne model sikrer højst mulig kompetence og effektiv udnyttelse af ressourcerne i alle enheder.

I forlængelse af etableringen af Statens Arkiver i Vestdanmark er det overordnede ansvar for privatarkivarbejdet i Statens Arkiver blevet samlet hos arkivchefen for Vestdanmark. Med den model har Statens Arkiver fået en direktion, som består af rigsarkivaren og fem arkivchefer med overordnede tværgående ansvarsområder.

Indflytning i Rigsarkivets nye magasiner på Kalvebod Brygge

Slots- og Ejendomsstyrelsen overdrog den 1. juli 2009 de nye arkivmagasiner på Kalvebod

Brygge til Statens Arkiver. Frem til september 2009 blev flytningen af arkivalier fra Rigs- og Landsarkivet for Sjællands fjernmagasiner til de nye magasiner forberedt. For at sikre, at der i forbindelse med indflytningen kunne foretages kvalitetssikring af flytteprocessen samt dækkende og kontrollerbar elektronisk pladsregistrering af de indflyttede arkivalier, blev der installeret store mængder af IT-udstyr. Samtlige reoler, fag, bærelag og hylde fik samtidig strekkoder – ca. 70.000 strekkodelabels i alt. Reolkoderne blev indskannet i Statens Arkivers arkivdatabase DAISY.

I begyndelsen af oktober 2009 kunne flytningen af mere end 180.000 hyldemeter arkivalier fra Rigs- og Landsarkivets hidtidige magasiner til Kalvebod Brygge påbegyndes.

Flytteperioden strakte sig over 17 måneder. Flytteentreprenøren Post Danmark påbegyndte

arbejdet i oktober 2009. Ved udgangen af 2010 var der flyttet 161.751 hyldemeter arkivalier, og dertil en række særlige samlinger, nemlig seglsamlingen, IT-arkivalier, såkaldte ENB-arkivalier (arkivalier af enestående national betydning) pergamentsamlingen og mikrofilmsamlingen.

Der er sideløbende med flytteoperationerne gennemført kvalitetssikring af flytningerne. Stregkoderne på arkivalier er aflæst før, under og efter flytningen, der har omfattet lidt under 2 millioner arkivæsker. Når arkivalierne er kommet på plads i de nye magasiner, indlæses hylde- og arkivaliestrekkoden, og arkivæskens og dens plads i magasinet er nu digitalt registreret i DAISY.

Flytningen blev planmæssigt afsluttet ved udgangen af 1. kvartal i 2011.

Nye magasiner vest for Storebælt

Også de vestdanske arkiver, Erhvervsarkivet og de tre landsarkiver i Viborg, Odense og Aabenraa, har oplevet mangel på magasinplads. Ganske vist er forvaltningens produktion af papirarkivalier for nedadgående, men afleveringerne vil fortsætte endnu en årrække. Først efter 2020 kan man regne med, at de sidste papirarkivalier vil være i hus i landsarkiverne.

I landsarkiverne i Odense og Aabenraa har pladsproblemerne kunnet løses ved at udskifte de gamle stationære reoler med kompaktreoler. Alt i alt råder de to landsarkiver nu over to supermoderne magasiner, hvorfra der vil kunne leveres arkivalier hurtigt og effektivt til brugerne. Ibrugtagningen af de mange nye kompaktreoler blev markeret med en reception den 29. juni med delta-

LAOs nye kompaktreoler
i fjernmagasinet efter
reolombygning i 2010.
Med DIP-behandlede
arkivalier i underetagen

gelse af medarbejdere, leverandører, flyttefirma m.m.

Der er i de to institutioner opført i alt 39.300 hyldemeter nye kompaktreoler, således at kapaciteten er forøget med i alt 17.700 hyldemeter. I samme anledning er der flyttet rundt på 25.000 hyldemeter arkivalier. I forbindelse med flytningen fra gamle til nye reo-

ler er arkivalierne blevet stregkodede og deres placering lagt ind i DAISY. Med denne operation blev der således foretaget sikre registreringer og vundet ekstra plads fordi arkivalierne nu er opstillet, så hver en hyldemeter kan udnyttes fuldt ud.

De to landsarkiver regner med at modtage ca. 1.000 hyldemeter arkivalier fra statslige

myndigheder i gennemsnit pr. år. Dertil kommer, at arkiverne i 2011-12 skal modtage papirarkivalierne fra de gamle amtskommuner, der nu er i regionernes varetægt. Oveni dette kommer afleveringer fra kommunerne. I Odense, hvor landsarkivets kapacitet er forøget med 15.700 hyldemeter, skulle der være plads til alle papirarkivalier fra det fynske. I Landsarkivet i Aabenraa er magasinkapaciteten trods de nye ekstra 2.000 hyldemeter allerede opbrugt. Manglen på magasinplads udgør altså fortsat et problem.

I Viborg har opførelsen af et magasin på den såkaldte depotgrund lige ved siden af hovedbygningen været planlagt. I slutningen af året blev planen imidlertid opgivet, og der er i stedet efter drøftelse med Kulturministeriet og Slots- og Ejendomsstyrelsen valgt en såkaldt barmarksløsning, dvs. opførelse af et magasin på ubebygget område. Det ny magasin forventes klart til indflytning i 2014.

Brugerundersøgelser

For at kunne udvikle de brugervendte ydelser og services indhenter Statens Arkiver information om brugeradfærd og ønsker gennem brugerundersøgelser. I 2010 gennemførtes to undersøgelser, dels en generel, der rettede sig mod alle brugere, dels en specialundersøgelse målrettet de samfundsvidenskabelige forskere, der anvender forskningsdata fra Dansk Data Arkiv. Rapporter med tilhørende handlingsplaner kan i deres helhed læses på www.sa.dk.

Den generelle brugerundersøgelse

Formålet med den generelle brugerundersøgelse, der gennemførtes i november, var dels at få tegnet en klarere brugerprofil, dels at få belyst brugernes benyttelse af og tilfredshed med Statens Arkivers ydelser på nettet og på læsesalene.

Brugerundersøgelsen 2010 blev udformet som et elektronisk spørgeskema, der i en periode på to uger poppede op, når brugerne gik ind

på www.sa.dk, www.sa.dk/arkivalieronline og www.sa.dk/ddd.

Brugerundersøgelsen indbragte 10.060 svar. Skønsmæssigt var der i samme periode omkring 42.000 besøgende på Statens Arkivers forskellige sites, Dansk Demografisk Database ikke medregnet. Det kan således konstateres, at svarprocenten har været høj, ligesom undersøgelsen fortæller om et meget stort engagement hos brugerne – hvad de mange bemærkninger, som blev medsendt, også viser.

Brugerundersøgelsen afdækkede to omtrent lige store grupper af brugere: dels de brugere, der både kommer på læsesalen og bruger Statens Arkivers digitale ydelser, dels de brugere, der udelukkende benytter de digitale ydelser. Undersøgelsen viste også indirekte, at kun meget få brugere slet ikke benytter sig af de digitale muligheder, der stilles til rådighed.

Generelt viste brugerundersøgelsen stor tilfredshed med den service og betjening, som fås på læsesalene; især er brugerne meget tilfredse med muligheden for at bestille arkivalier på læsesalene, samt med den mundtlige vejledning, der ydes på læsesalene.

Statens Arkiver tilbyder i dag sine brugere en lang række services på hjemmesiden www.sa.dk. Udover de egentlige databaser DAISY, Arkivalieronline og Dansk Demografisk Database findes der en lang række oplysninger om slægtsforskning. På dette område viste brugerundersøgelsen, at der især var stor tilfredshed med muligheden for at kunne se indscannede kirkebøger på Arkivalieronline. Imidlertid kom rigtig mange brugere også med konstruktive forslag til, hvordan de digitale ydelser kan forbedres og udvikles yderligere.

På baggrund af brugerundersøgelsen er der udarbejdet en handlingsplan, der dels skal drøftes med nogle nedsatte brugerråd og brugerne i det hele taget, dels anvendes som inspiration for den fremtidige udvikling og tilrettelæggelse af Statens Arkivers formidling og vejledning. Handlingsplanen lægger op til, at der foretages en række

mindre ændringer af Arkivalieronline samt DAISYs brugerflade. Som følge af handlingsplanen blev log-in, der gav en række begrænsninger i brugen af Arkivalieronline, fjernet fra hjemmesiden.

DDAs brugerundersøgelse

Dansk Data Arkiv, DDA, gennemførte i 2010 en brugerundersøgelse blandt sine kernebrugere – de samfundsvidenskabelige forskere, der i perioden 2000-10 har arkiveret og/eller rekvireret data hos DDA.

De samfundsvidenskabelige forskere adskiller sig markant fra Statens Arkivers øvrige brugergrupper, bl. a. fordi de typisk bruger og genbruger data mange steder fra foruden Dansk Data Arkiv og så Danmarks Statistik, Det nationale Forskningscenter for Velfærd, Det nationale Forskningscenter for Arbejds miljø m.fl. og det var derfor hensigtsmæssigt at gennemføre en særlig undersøgelse. Brugere blev inviteret til at besvare et web-baseret spørgeskema, hvilket 98 valgte at gøre. Det svarer til en svarprocent på 33,8 %, hvilket må siges at være tilfredsstillende.

Besvarelserne er altovervejende positive over for datadeling generelt og DDAs virke i særdeleshed. Den overordnede holdning til DDA kan kort beskrives således: DDA er en vigtig formidler af forskningsdata, som yder sikker bevaring af data, men er for lidt synlig i forskningsverdenen.

DDAs serviceydelser (arkivering, søgning og bestilling af data) er lette at anvende. Der er generel tilfredshed med kvaliteten og anvendeligheden af data rekvireret fra DDA, men udvalget af data kunne med fordel være større.

Forskerne anerkender vigtigheden af datadeling, skønt de dog finder det mere vigtigt for forskningen generelt, end for deres egen forskning. Deres altovervejende motivation til at arkivere hos DDA er således, at andre kan få glæde af data, mens mere egoistiske bevæggrunde ikke vinder genklang hos dem.

Denne incitamentstruktur er en udfordring for DDA, for skønt det selvfølgelig er prisværdigt, at forskerne primært arkiverer for andres skyld og ikke for deres egen, vil det være fremmede for arkiveringsaktiviteten, hvis forskerne følte et personligt incitament. Udover manglende personligt incitament er den væsentligste barriere for at arkivere data hos DDA de – oplevede – høje krav til dokumentation.

På baggrund af brugerundersøgelsens resultater har DDA igangsat en række initiativer. Medarbejdere fra DDA har bl.a. været på rundtur til landets samfundsvidenskabelige institutter, dels for at øge synligheden i forskningsverdenen, dels for at styrke det institutionelle og ledelsesmæssige fokus på arkivering og genbrug af forskningsdata.

For at understøtte DDAs profil i dansk forskningsinfrastruktur har DDA desuden intensiveret samarbejdet med andre centrale aktører på området. Det drejer sig om Det nationale Forskningscenter for Velfærd, Danmarks Statistik og Det Elektroniske Forskningsbibliotek. Desuden arbejdes der på at skabe et tættere samarbejde med forskningsrådene.

Indtastning af folketællinger

Endnu engang er det lykkedes slægtsforskerne at få indtastet en hel folketælling, idet indtastningen af folketællingen for 1850 blev færdiggjort. Det betyder, at Danmark nu har komplette folketællinger fra 1787 til 1850 samt 1885 i en database, der er gratis og frit tilgængelig for alle i både indland og udland. I databasen Dansk Demografisk Database, DDD, kan man søge på navne, familieforhold, beskæftigelse, opholdssteder og alle de andre oplysninger, som de enkelte folketællinger indeholder. Færdiggørelsen blev markeret med en reception hos Dansk Data Arkiv den 6. oktober, hvor rigsarkivar Asbjørn Hellum introducerede forsamlingen for de opnåede resultater og perspektiverne heri.

Sidst på året udgav Dansk Data Arkiv alt det, der var indtastet af folketællinger på en DVD, både de færdige fra 1787 og frem til 1850, og de ufærdige fra 1855 og frem til 1921. Denne DVD erstatter alle tidligere udgivelser af både de komplet indtastede og de påbegyndte folketællinger. Siden de første udgivelser af de færdigindtastede folketællinger er der udført mange rettelser m.m. Den samlede udgave indeholder ca. 14 millioner poster. En lignende opgave med oplysninger fra kirkebøgerne bliver videreført. Indtastningerne af folketællingerne og oplysninger fra kirkebøgerne bliver foretaget af frivillig arbejdskraft.

I marts 2010 blev hjemmesiden til Nygaards Sedler officielt overflyttet til Dansk Demografisk Database. Nygaards Sedler er et indeks til arkivalier, der indeholder oplysninger om jyske personer med særlige navne. Det er blevet særdeles populært blandt de mange slægtsforskere, der nu ikke længere behøver at tage til Rigsarkivet eller Landsarkivet i Viborg for at slå op i kartotekskortene. Sedlerne er digitalt affotograferet og indekseret af frivillige og er tilgængelige via Internettet.

DAISY i Provinsen

DIP står for DAISY-indtastning i provinsen, hvilket i denne sammenhæng betyder arkiverne vest for Storebælt. Målet med dette arbejde er, at arkivalierne her ligesom arkivalierne i arkiverne øst for Storebælt alle skal være registreret i DAISY og søges og bestilles via Internettet. DIP er den største samlede indsats for formidling og tilgængeliggørelse af arkivalier vest for Storebælt.

Årets resultat viser, at afdelingerne vest for Storebælt, samlet set er godt med – 89,8 % af arkivserier er nu inddateret. Der var budgetteret 69,4 % af den samlede beholdning i hyldemeter. Desuden er 67,8 % af hyldemeteret for bind og pakker nu inddateret. Her var der budgetteret 39,9 %. Som resultat af denne indsats har Landsarkivet for Fyn også kunnet tage det digitale bestillingsmo-

dul i brug for over halvdelen af samlingernes vedkommende.

På Landsarkivet for Nørrejylland er der oven i den daglige indsats lagt nye planer for at kunne behandle 42.000 hyldemeter i løbet af de næste to år. Det er målet, at alle de arkivalier, som skal flyttes fra midlertidige magasiner til det nybyggede magasin, der forventes taget i brug i 2014, er fuldstændigt registreret inden overflytningen.

Rensning af digitale kirkebøger for cpr-numre

Efter at en bruger havde gjort Datatilsynet og Statens Arkiver opmærksom på, at der forekom nulevende personers cpr-numre i de kirkebøger, som Statens Arkiver har offentliggjort på Arkivalieronline, besluttede Statens Arkiver sig for at fjerne alle cpr-numre fra de frit tilgængelige, digitaliserede kirkebøger. Samtidig blev 50 års tilgængelighedsfristen efter arkivlovens § 28 administrativt forlænget til 100 år for at sikre mod misbrug af cpr-numre via kirkebøgerne.

Da kirkebøgerne på Arkivalieronline er en af de mest brugte kilder til slægtsforskning, kunne et sådant arbejde ikke gennemføres uden betydelige gener for Arkivalieronlines mange brugere. Det var derfor med stor glæde, at rigsarkivar Asbjørn Hellum den 20. marts 2010 kunne takke ja til et tilbud fra foreningen DIS-Danmark, der organiserer over 5.000 slægtsforskere, om at forestå en del af arbejdet, således at dette kunne afsluttes hurtigst muligt.

Hen over sommeren kunne Statens Arkiver derfor sende omtrent 750.000 filer med digitaliserede kirkebøger ud til i alt ca. 160 entusiastiske medlemmer af DIS-Danmark, der alle havde meldt sig frivilligt til projektet. De pågældende fik særlig adgangstilladelse, bl.a. på det vilkår, at cpr-numre behandledes strengt fortroligt.

De frivillige fandt i alt ca. 5.000 personnumre. Hvor mange af disse, der stammer fra nule-

vende personer er ikke undersøgt, men uanset om der skulle være tale om et mindretal, er det alligevel af afgørende vigtighed, at sådanne potentielle trusler imod personsikkerheden opdages, og at der reageres imod dem. Uden hjælp fra DIS-Danmark havde den eneste mulighed været, at fjerne kirkebøgerne fra Arkivalieronline på ubestemt tid, hvilket ville have været til stor gene for de titusindvis af brugere.

For Statens Arkiver har samarbejdet med DIS-Danmark været en entydig positiv oplevelse, og Statens Arkiver ser gerne, at der fremover bliver gennemført flere projekter i samarbejde med frivillige kræfter.

DIS-Danmark har da også allerede deltaget i gennemgangen af yderligere 400.000 kirkebogssider, som nu er lagt på Arkivalieronline, og flere samarbejdsprojekter er i støbeskeen.

Forseglede kasser i Prins Wilhelms og Prins Hans' arkiv

I forbindelse med udarbejdelsen af sin bog "Dommedag Als" søgte historikeren Tom Buk-Swienty om tilladelse til at benytte Kong Christian IXs og Prins Hans' arkiver i Rigsarkivet. I Prins Hans' arkiv fandtes imidlertid en række forseglede pakker. Seglene måtte efter bestemmelserne for arkivet først brydes efter år 1961, 50 år efter prinsens død. Da ingen imidlertid havde efterspurgt indholdet, var pakkerne forblevet forseglede.

Rigsarkivar Asbjørn Hellum kunne nu bryde forseglingen. Det viste sig også, at de dokumenter, som Tom Buk-Swienty efterspurgt ikke befandt sig i prinsens, men i kongens arkiv.

Prins Wilhelms arkiv bestod ligeledes ligeledes af et antal forseglede pakker, og fristen for forseglingen var også her udløbet for år tilbage.

I de to prinsers arkiver er der bl.a. dagbøger og breve, der fortæller om deres netværk i Europa.

Som et led i forberedelsen til flytning af Kongehusets arkivalier til Rigsarkivets nye sikkerhedsmagasiner på Kalvebod Brygge, blev de to prinsers arkiver pakket om og registreret.

Privatarkivudvalgets arbejde

Privatarkivudvalget, som er nedsat af Kulturministeriet for perioden 2008-11, består af repræsentanter for de vigtigste aktører på privatarkivområdet. Statens Arkiver er i udvalget repræsenteret af rigsarkivar Asbjørn Hellum som formand og af arkivarerne Kenn Tarbensen og Erik Nørr (sekretær).

Årets store begivenhed var åbningen i juni måned af den nye netbaserede privatarkivdatabase DANPA 3. DANPA 3 indeholder mere end 800.000 poster, hvor den tidligere udgave kun indeholdt ca. 150.000 poster.

For første gang indeholder databasen også fotografisk materiale. Fordi den nye udgave af privatarkivdatabasen indeholder data fra lokal- og stadsarkiver (ARKIBAS-3 og -4), Statens Arkiver (DAISY), Kulturarvsstyrelsen (Museernes Samlinger/REGIN), Det kgl. Bibliotek, Frihedsmuseet, Arbejderbevægelsens Bibliotek og Arkiv, Københavns Stadsarkiv samt Udvandrerarkivet, kan der nu laves søgninger i en væsentlig del af den private arkivalske kulturarv.

Privatarkivudvalget har nedsat en arbejdsgruppe, som skal undersøge mulighederne for at videreudvikle privatarkivdatabasen. Målet er, at DANPA i fremtiden kan overgå til en platform baseret på samsøgning online, hvorved det store arbejde med konvertering af data kan undgås. Privatarkivudvalget har desuden nedsat arbejdsgrupper til at arbejde med indsamling af private e-arkivalier og med indsamling af forenings- og organisationsarkivalier. Dette arbejde ventes afsluttet i december måned 2011, så det kan afrapporteres i den endelige rapport til Kulturministeriet om Privatarkivudvalgets virksomhed i 2008-11.

En af pakkerne fra Prins Hans arkiv, før forseglingen blev brudt (Foto: Anette Jensen)

I 2010 har Privatarkivudvalget været hørt i forbindelse med Statens Arkivers udarbejdelse af "Bekendtgørelse om sidestilling af visse institutioner med offentlige arkiver, for så vidt angår arkivalier, der er omfattet af lov om behandling af personoplysninger og ophavsretsloven".

Ny bekendtgørelse om arkiveringsversioner

Statens Arkiver tog et nyt skridt i arbejdet med at sikre det kildemateriale, der skabes af den digitale forvaltning, for eftertiden. 1. september 2010 trådte teknologisk tidssvarende og moderniserede regler om arkiveringsver-

sioner af forvaltningens data og dokumenter i kraft. Blandt nyhederne er, at data fremover skal afleveres i XML-opmærket form. Statens Arkiver forventer, at det vil være en lettelse for myndighederne, at der ved aflevering af data til arkiv nu kan anvendes nogle af de samme metoder, som bruges ved andre typer af dataoverførsler.

Det er også blevet muligt at aflevere data fra GIS-systemer (geografiske informations-systemer). Til disse data har der hidtil ikke været et egnet arkivformat, men med udviklingen af en ISO-standard på området (GML) og en dansk udgave heraf, vurderes det, at det nu er muligt at sikre bevaring af GIS-data.

Som det primære arkivformat for dokumenter fastholdes TIFF, da det er særdeles velegnet til langtidsbevaring. For en række dokumenttyper, f.eks. tegninger, kort og foto, vil det dog være muligt at opnå en pladsbesparelse ved at vælge at aflevere dokumenterne i JPEG-2000. Statens Arkiver mener fortsat, at der er så store problemer med PDF/A, og at det heller ikke med de nye regler skal indføres som format til langtidsbevaring af digitale dokumenter.

For myndighederne vil den største ændring formentlig være, at bekendtgørelsen konkretiserer og strukturerer kravene til den dokumentation, som skal følge med data ved aflevering til offentligt arkiv. Tanken er, at en mere detaljeret beskrivelse af den nødvendige dokumentation vil gøre det enklere for myndighederne at forberede sig på afleveringsopgaven samtidig med, at det vil forbedre kvaliteten af de modtagne arkiveringsversioner.

Den nye bekendtgørelse indebærer også en sproglig modernisering. Eksempelvis ændres "elektroniske arkivalier" til "digitale arkivalier". Ændringen understreger, at opgaven er at modtage de arkivalier, som skabes af den digitale forvaltning, hvorfor det anvendte sprog også former sig efter det, der benyttes i den digitale forvaltning.

Aflevering af amternes arkivalier

I forbindelse med nedlæggelse af amtskommunerne blev der i 2005-2008 afleveret cirka 10 km papirarkivalier til Statens Arkiver. Der var tale om arkivalier, som i nogle tilfælde strakte sig helt tilbage til begyndelsen af 1800-tallet, men hovedparten stammede fra amternes virke i 1970'erne og 1980'erne, hvor amternes opgaveområder blev udvidet. Sideløbende med afleveringen af papirarkivalierne blev data fra amternes it-systemer afleveret.

Der blev i 2006 indgået aftale om, at amternes papirarkivalier 1993-2006 overgik til fem midlertidige arkiver, de såkaldte mellemmarki-

ver, der blev placeret hos regionerne. Aftalen udløber med udgangen af 2011. Der er derfor indgået en aftale om aflevering af de bevaringsværdige arkivalier fra 1993-2006. Samtidig er der blevet udarbejdet og iværksat en plan, som skal sikre, at afleveringen kan være afsluttet til tiden, så mellemarkiverne kan lukke planmæssigt med udgangen af 2011.

Mellemarkiverne er nu i gang med at klargøre aflevering af bevaringsværdige sager til Statens Arkiver. Region Midtjylland og Region Sjælland har været i EU-udbud på afleveringsopgaven, og de to regioner har valgt det private firma Iron Mountain til at håndtere afleveringen. Region Hovedstaden har indgået en aftale med Statens Arkivers Indtægtsdækkede Virksomhed, der yder bistand til det afleveringsforberedende arbejde. Region Nordjylland og Region Syddanmark håndterer selv det afleveringsforberedende arbejde.

En foreløbig opgørelse viser, at mellemarkiverne skal håndtere 17-18 km papirarkivalier, hvoraf cirka 10 km skal afleveres til Statens Arkiver i løbet af 2010 og 2011.

Nye regler om bevaring og kassation af kommunernes og regionernes arkivalier

Statens Arkiver udstedte i 2010 en ny bekendtgørelse om bevaring og kassation af arkivalier hos kommunerne, regionerne, sygehusene, de lokale videnskabetiske komiteer og regionale trafikskaber. Reglerne omfatter de papirarkivalier og it-systemer, som er skabt efter kommunal- og strukturreformen. Der er også udarbejdet vejledningsmateriale til de nye bestemmelser.

Bestemmelserne sikrer, at fremtidens forskere har en dækkende dokumentation af den aktivitet, der foregår i landets 98 kommuner og 5 regioner. Samtidig formindskes udgifterne til arkivering, fordi en række kommunale og regionale it-systemer ikke længere skal

Sladjana Obradovic fra Rigsarkivets indtægtsdækkede virksomhed ordner arkivalier fra Region Hovedstadens mellemarkiv, inden de skal afleveres til Statens Arkiver

bevares, da de samme oplysninger bliver bevaret i statsligt regi.

De nye bestemmelser drager konsekvensen af, at forvaltningen nu i overvejende grad foregår digitalt, og at der sker en omfattende udveksling af data i de kommunale, regionale og statslige it-systemer. Der er foretaget en kortlægning af informationsstrømmene inden for den enkelte kommune og inden for den offentlige sektor på landsplan.

Der åbnes mulighed for kassation af dokumenter i kommunernes og regionernes generelle ESDH (Elektronisk Sags- og Dokumenthåndtering)-systemer og fagsystemer. Kommuner og regioner kan dog fortsat vælge at bevare deres digitale arkiver i deres helhed.

På sygehusområdet kasseres alle elektroniske patientjournaler. I stedet bevares sygehusenes patientoplysninger via det fælles, nationale system E-journal SUP (Standardiseret Udtræk af Patientoplysninger), som med tiden vil komme til at omfatte alle patienter. Dermed vil

alle fremtidige patientoplysninger blive totalbevaret til gavn for forskning og slægtsforskere. Fra de seneste årtier bevares endvidere data i de kliniske kvalitetsdatabaser.

De nye bestemmelser er udarbejdet i samarbejde med en arbejdsgruppe med deltagere fra Danske Regioner, KL – Kommunernes Landsforening, og de kommunale arkivorganisationer.

K-udvalget

Udvalget vedr. bevaring, aflevering og tilgængeliggørelse af arkiveringsversioner af kommunale elektroniske arkivsystemer (K-udvalget) danner den overordnede ramme for samarbejdet mellem de forskellige kommunale parter, herunder de kommunale arkiver og Statens Arkiver. I udvalget har Statens Arkiver lagt op til et intensiveret samarbejde om udarbejdelse af vejledningsmateriale til den kommunale forvaltning og kompetenceudvikling af arkivernes personale.

På den baggrund blev der udarbejdet et oplæg om en kommunal arkivhåndbog og udkast til en vejledning om kommuner og regioners aflevering til offentlige arkiver. Der blev endvidere afholdt kurser i nye typer sagsbehandling samt implementering af den nye bekendtgørelse om arkiveringsversioner. Derudover drøftede K-udvalget bl.a. de nye bevarings- og kassationsbestemmelser for kommuner og regioner, den nye bekendtgørelse om arkiveringsversioner og Statens Arkivers tilsyn med kommunerne.

Samarbejde med kommuner og regioner

Statens Arkiver har et tæt og konstruktivt samarbejde med kommunerne og regionerne, som især trækker på Statens Arkivers ekspertise indenfor organisering af journalisering og arkivering. Nu hvor de fleste kommuner er nået langt med behandling af papirarkiverne, er der især fokus på håndtering af de digitale arkivalier.

I K-udvalget er der etableret et mere formaliseret samarbejde med deltagelse af KL, Danske Regioner og de såkaldte § 7-arkiver, der dækker over offentlige arkiver i kommunalt regi, som arkiveringslovens § 7 muliggør. I 2010 er samarbejdet med kommunerne blev styrket med direkte møder mellem Statens Arkiver, repræsentanter for § 7-arkiverne og KL.

Tilsyn med kommunerne

Ved de tilsyn med kommunernes arkivforhold, som blev gennemført i forbindelse med kommunalreformen, kunne det konstateres, at kommunerne havde en række udeståender i forhold til aflevering af digitale arkivalier. Blandt andet gjaldt det, at en betragtelig del af kommunerne ikke havde besluttet, hvilket offentligt arkiv, der skal modtage arkiveringsversioner af den pågældende kommunes bevaringsværdige data og digitale dokumenter.

På den baggrund blev det besluttet at holde et mindre, opfølgende tilsyn, der primært skulle sikre, at alle kommuner indhenter det forsømte, samt at afleveringsmodne data rent faktisk bliver afleveret til offentligt arkiv.

Resultatet af tilsynet viste, at langt flere kommuner end før nu har taget stilling til, hvilket offentligt arkiv der skal modtage deres arkivalier. Kun 11 kommuner mangler pr. september 2010 at tage stilling, mod 41 ved seneste tilsyn.

Der er afleveret næsten 1.000 arkiveringsversioner af data fra kommunerne til offentligt arkiv. Tilsynet viste dog også, at der fortsat er et betragteligt efterslæb. Specielt hvad angår data og dokumenter fra kommunernes ESDH-systemer er kommunerne ved at opbygge en pukkel af udestående afleveringer, hvilket giver anledning til bekymring. Statens Arkiver vil derfor som opfølgning på tilsynet vurdere, hvorledes denne arkivmæssige udfordring skal gribes an, så også den digitale kulturarv, som kommunerne skaber, kan bevares for eftertiden.

Årets modtagelser 2010 – flere digitale data end papirarkivalier

Arbejdet med modtagelse af papirarkivalier fra domstole og politikredse fortsatte i 2010. Derudover er der bl.a. modtaget arkivalier fra universiteterne og stifterne.

Mængden af de digitale arkivalier, der modtages, er nu større end mængden af papirarkivalier. Det vil sige, at hvis man printede de digitale arkivalier ud, som blev modtaget i 2010, vil de fylde flere hylde meter end de papirarkivalier, der blev modtaget samme år. Der blev modtaget ca. 9 terabytes data og dokumenter. Til sammenligning udgør alle tidligere afleveringer af digitale arkivalier ca. 13 terabytes. Med andre ord er digitaliseringen i hastig fremmarch.

Uhjemlet kassation

Statens Arkiver har i stigende omfang oplevet, at bevaringsværdige arkivalier er blevet kasseret. I henhold til arkivloven må offentlige myndigheder kun kassere arkivalier, hvis Statens Arkiver har givet lov.

Det stigende antal uhjemlede kassationer af papirarkivalier er formentlig et udtryk for, at papirarkivalierne med myndighedernes overgang til digital forvaltning er begyndt at gå i glemmebogen. Det kan f.eks. betyde, at arkivalierne ikke kommer med, når myndigheden skal flytte. Uhjemlet kassation af data sker typisk i forbindelse med, at et system bliver taget ud af drift, og data, som myndigheden ikke længere har brug for, bliver slettet.

Statens Arkiver er som modtræk begyndt at offentliggøre sager om uhjemlet kassation på sin hjemmeside.

Med hjemmesiden har Statens Arkiver ønsket at minde myndighederne om deres forpligtelser overfor arkivlovgivningen og gøre

dem opmærksom på konsekvenserne af at tilsidesætte bevaringsforpligtelsen.

Digitalbevaring.dk

Både i offentligt og privat regi vokser mængden af digitale billeder, film, lyd- og tekstfiler og andre data eksplosivt. En del af datastrømmen ender hos kulturbevaringsinstitutionerne, som skal holde styr på nutidens kulturarv for fremtidige generationer. Det Kongelige Bibliotek, Statsbiblioteket, Statens Arkiver og Det Danske Filminstitut har derfor fået solid erfaring med digital bevaring. De fire institutioner er gået sammen for at dele ud af deres viden om digital bevaring, og har i den forbindelse lanceret hjemmesiden digitalbevaring.dk.

Hjemmesiden formidler den viden og de erfaringer, institutionerne har opnået gennem deres arbejde med bevaring af den digitale kulturarv. Målgruppen er arkiver, biblioteker og museer, der allerede arbejder med eller

Når myndighederne kasserer arkivalier, som Statens Arkiver har bestemt til bevaring, går kilderne til fremtidens Danmarkshistorie tabt

planlægger at arbejde med digital bevaring. Almindelige borgere kan også få gode ideer til, hvad man skal tænke over, og hvad man kan gøre for digitalt at bevare sine minder. Hjemmesiden bringer artikler om digital bevaring, skrevet af eksperter på området. Den bliver hele tiden holdt ajour med udviklingen inden for digital bevaring, og annoncerer bl.a. møder og konferencer. Det er planen, at siden løbende vil blive udbygget i forhold til de emner, målgruppen efterspørger.

Omkostningsmodel for digital langtidbevaring

Statens Arkiver færdiggjorde i 2010 sammen med Det Kongelige Bibliotek anden halvdel af projektet med at etablere en omkostningsmodel for digital langtidbevaring. Arbejdet har kortlagt og estimeret de faktorer, som påvirker udgifterne til arkivering. Omkostningsmodellen vil bl.a. kunne bruges i planlægningen af Statens Arkivers videre arbejde med langtidbevaring af digitale data.

Bit-magasin

I 2010 gik Statsbiblioteket, Det Kongelige Bibliotek og Statens Arkiver i gang med forberedelserne til etableringen af et fælles bit-magasin, som kan sikre en omkostnings-effektiv bevaring af institutionernes samlinger af digitale data. Bit-magasinet opgave bliver kun at sikre den fysiske bevaring af data i egnede lokaler. Opgaven med at sikre at data også fremover kan læses (logisk bevaring) ligger stadig hos de enkelte institutioner. Bit-magasinet forventes færdigetableret med udgangen af 2011, og det forventes, at bl.a. andre kulturbevaringsinstitutioner kan købe plads i magasinet.

Evaluering af Format- og Strukturkonverteringsprojektet

Statens Arkiver undersøger løbende, hvordan fremtidige migreringer af samlingen af digitale

arkivalier kan foregå. Som led i dette projekt er det tidligere gennemførte Format- og Strukturkonverteringsprojekt (FSK) blevet grundigt evalueret for at udnytte erfaringerne og lette og effektivisere arbejdet med fremtidige migreringer.

FSK-projektet havde til formål at føre Rigsarkivets samling af digitale data op til den nuværende bevaringsstandard. Samlingen omfatter data fra starten af 1960'erne – data, som var i fare for at gå tabt på grund af teknologisk forældelse. En standardisering skulle gøre det nemmere at håndtere de forhen så forskelligartede digitale arkivalier, både i forbindelse med tilgængeliggørelse og fremtidige migreringer.

Evalueringen viser, at redningsaktionen lykkedes til fulde. Statens Arkiver kan nu, som den første bevaringsinstitution i verden, bryste sig af at have fuldført et projekt af den art og de dimensioner: De migrerede digitale arkivalier udgjorde i alt cirka 1,7 terabytes data og dokumentation, bestod af 11.187 filer, lå i knap 200 forskellige databasestrukturer og udgjorde over 2.000 arkiveringsversioner.

Udover at gøre brug af evalueringsrapporten om FSK-projektet til planlægning af egne, lignende projekter i fremtiden, vil Statens Arkiver præsentere rapporten både i nationale og internationale fora, som vil kunne drage nytte af Statens Arkivers erfaringer.

Dansk Data Arkiv Sundhed

DDA Sundhed indhenter og arkiverer sundhedsvidenskabelige data og videreformidler disse til forskningsformål. Målet er, at enheden og dens metoder bliver det selvfølgelig valg i danske forskningsmiljøer for bevaring og formidling af forskningsdata på sundhedsområdet. DDA og Statens Arkiver skal således være med til at styrke dansk sundhedsforskning på samme måde som det sker på det samfundsvidenskabelige område.

Forsiden på Digitalbevaring.dk

Enheden er begyndt på en ny fireårig projektperiode (2010-2013). Her fortsætter de allerede iværksatte aktiviteter på det epidemiologiske område. I 2010 blev der påbegyndt et arbejde med at øge DDA Sundheds synlighed i de kliniske forskningsmiljøer.

DDA Sundhed har i 2010 indgået kontrakt med forskere bag henholdsvis "Den Danske Sygeplejerskekohorte" og "Småbørns Kost og Trivsel". Kontrakten skal sikre korrekt dokumentation og aflevering af data. Der er også etableret et rådgivende team bestående af tre sundhedsvidenskabelige forskere og læger, som vejleder enheden. Deres viden om allerede eksisterende datamaterialer, dels om nye forskningsprojekter, der vil producere relevante datamaterialer, vil være værdifuld for DDA.

DDA Sundheds samling bestod ved udgangen af 2010 af mere end 500 unikke, sundhedsvidenskabelige materialer, hvoraf 52 blev modtaget og arkiveret i 2010. Samlingen blev bl.a. forøget med data fra en landsdækkende database vedrørende rygestopaktiviteter (Rygestopbase 2001), samt datamaterialer fra forskningsprojekter med bevilling fra Det Frie Forskningsråd, Sundhed og Sygdom.

Tre patientforeninger bidrog også til samlingen ved at aflevere materiale om specifikke patientgruppers levevilkår, livsstil og rehabilitering. Alle de arkiverede datamaterialer er søgbare via DDAs søgekatalog på nettet. Det øger muligheden for, at de kan blive et kvalificeret grundlag for ny sundhedsvidenskabelig forskning.

I 2010 modtog DDA Sundhed 27 bestillinger af forskningsdata til analytiske formål i nye forskningsprojekter. Bestillingerne blev behandlet i overensstemmelse med primærforskerens/donors anbefalinger og adgangskriterier. Området udviste en klar vækst i forhold til tidligere år.

DDA Sundhed vil i årene 2010-2013 blive finansieret med 3,3 mio. kr. årligt af Ministeriet for Videnskab, Teknologi og Udvikling.

Projekt Digitale Private Arkivalier

De fleste informationer skabes, kommunikeres og lagres nu digitalt. Det gælder også for private arkivskabere, som f.eks. virksom-

heder, organisationer, foreninger og enkelt-personer.

Siden slutningen af 1970'erne er der afleveret flere tusinde systemuafhængige arkiveringsversioner af offentlige data til de offentlige arkiver, mens der fra private arkivskabere stort set ikke er afleveret digitale arkiver. Det hænger sammen med, at aflevering af private arkiver sker på frivillig basis, samt at aflevering af digitale private arkiver skal ske i form af systemuafhængige arkiveringsversioner. Dette er en ressourcekrævende indsats både for den afleverende private arkivskaber og fra det modtagende arkiv. Der er således en række barrierer for aflevering og dermed bevaring af digitale privatarkiver.

For at tilskynde og understøtte aflevering af digitale private arkiver til de offentlige arkiver gennemfører Statens Arkiver 2009-2012 et pilotprojekt, Projekt Digitale Private Arkivalier, som har til formål at udvikle metoder og værktøjer til indsamling af digitale private arkivalier. Disse værktøjer skal frit stilles til rådighed for arkivskabere og arkivinstitutioner. Projektet skal også høste konkrete erfaringer med indsamling og bevaring af en række private digitale arkivalier fra både personer, foreninger og erhvervsliv.

Projektet har indtil nu udviklet tre basale it-værktøjer, nemlig SABA Kopiering, SABA Arkivalie og SABA Arkiv. SABA Kopiering anvendes til at udvælge og kopiere de digitale data, der ønskes afleveret til et arkiv, SABA Arkivalie anvendes af det modtagende arkiv til at producere en systemuafhængig arkiveringsversion af de modtagne data i henhold til Statens Arkivers regler, mens SABA Arkiv bruges til læsning af dokumenterne i arkiveringsversionen.

De tre programmer blev præsenteret for arkivinstitutionerne på et seminar på Erhvervsarkivet i maj 2010 og frigivet officielt den 15. oktober 2010, således at SABA Kopiering frit kan downloades på www.sa.dk. SABA-programmerne har allerede givet de

første erfaringer med indsamling af digitale arkiver og produktion af arkiveringsversioner, heraf fra en række af enkeltpersoner og mindre organisationer.

Årets konserveringer

De traditionelle konserveringsopgaver for Statens Arkiver bliver udført på Det Kgl. Biblioteks bevaringsafdeling. Fra det forløbne års afsluttede konserveringsopgaver skal omtales to:

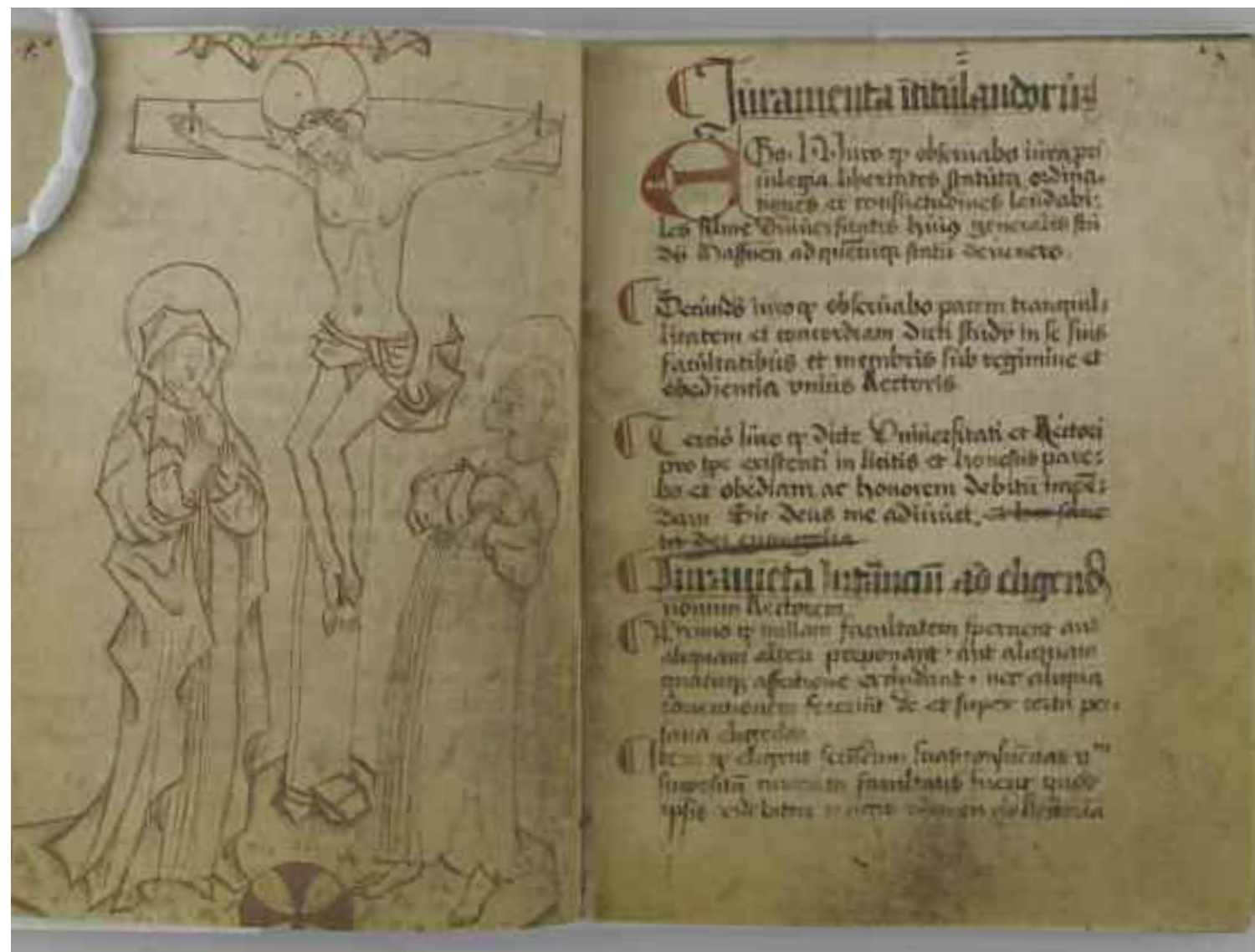
- Københavns Universitets første statut fra 1479 (Liber Statutorum Universitatis Hauniensis)
- Pave Gregorius IX's privilegiebulle til Sorø Kloster fra 1228

Københavns Universitet blev grundlagt i 1479 og fik i den anledning en statut fra ærkebiskop Jens Bostrup i Lund. Statutterne var universitetets love, som rektor, lærere og studerende skulle følge, og de blev udarbejdet med inspiration fra statutterne fra universitetet i Köln.

De første syv sider indeholder edsformularer, starten af de fire evangelier samt et billede af korsfæstelsen. Disse sider blev brugt ved edsafklæggelser i forbindelse med tiltrædelse af hverv samt ved domshandlinger. Tydelige fingeraftryk, især fra tommeltot, ses på edsopslaget med billedet af Kristi korsfæstelse – det er fingeraftryk fra nogle af de lærdeste mænd fra senmiddelalderen.

I 1800-tallet blev håndskriftet indbundet, og i den forbindelse blev de tre yderkanter beskåret med omkring 1 cm. Det ses tydeligt på billedet af korsfæstelsen, hvor den øverste tekstfane og den nederste cirkel med kors er beskåret.

Ved konserveringen er bindet fra 1800-tallet fjernet, håndskriftet er genhæftet, og mindre huller og revner i pergamentet er udfyldt. Håndskriftet er 15 x 19,5 cm. og kun 3/4 cm tykt.

Pave Gregorius IX (pave 1227-1241) udstedte i 1228 privilegier til Sorø Kloster i en såkaldt bulle, der er et brev med det pavesegl af metal, som altid blev hæftet på pavens breve. Cistercienserklosteret i Sorø fik op gennem middelalderen skænket store jordbesiddelser, og det var omkring 1500 formentlig landets rigeste kloster. Efter reformationen i 1536 fik klosteret lov til at bestå til 1580, hvorefter dele af klosterets pergamentbreve blev genanvendt.

Pergament var et kostbart materiale, og derfor blev pave Gregorius IX's bulle fra 1228 brugt til bogbind med den ubeskrevne

bagside som bindets yderside. På et tidspunkt blev bogbindet slidt igennem, og teksten fra pavebulen blev synlig. I nyere tid er bindet fjernet fra bogen, så man igen kan se den originale pavebulle.

I dag ses det tydeligt, at pergamentet blev beskåret i kanten, da det skulle bruges til bogbind, og paveseglet eksisterer ikke længere. Sliddet på bindet har desværre ødelagt en del af teksten, og håndfedt, fugt og snavs har skjoldet og skændet pergamentet og blevet teksten, men hovedparten af teksten kan stadig læses.

Efter konservering. Edsopslaget med oprindelige mørke fingeraftryk fra især tommeltot. Der er lagt stor vægt på at bevare disse håndaftryk

Pave Gregorius IX's bulle fra 1228 blev efter reformationen skåret til og brugt som bogbind

Pergamentet er i dag bærer af to historier, dels de pavelige privilegier fra 1228, dels et udtryk for den efterreformatoriske foragt for den gamle katolske kirkeordning.

Ved konserveringen er pergamentet blevet tørrenset. Spændinger i pergamentet er fjernet ved først at lægge pergamentet i fugtkammer og dernæst i stræk og pres i op til 3 uger. Endelig er visse huller og revner udfyldt. Trods behandlingen er folderne stadig tydelige og afspejler pergamentets historie.

Kongelige våbener

Rigsarkivet tager lejlighedsvis stilling til Kongehusets brug af våbener.

Den kgl. Mønt prægede i 2010 særlige mønter i anledning af Dronning Margrethes 70 års fødselsdag den 16. april. Mønterne bar Dronningens portræt på forsiden og det kgl. våben på bagsiden i værdierne 20, 500 og 1.000 kr. Det kronede skjold, der var tegnet af kgl. våbenmaler Ronny Andersen i samarbejde med Rigsarkivet, blev gengivet på en baggrund af margueritter. I løbet af 2011 vil der blive præget 10- og 20-kroner med

det lille rigsvåben, der ligeledes er tegnet af Ronny Andersen.

For Prins Joachims gemalinde Prinsesse Marie, der blev ridder af Elefantordenen i 2008, har Ronny Andersen komponeret et alliancevåben og et våben for Prinsessens far Alain Cavallier som storkors af Dannebrogordenen. Hovedfiguren er en rytter, der hentyder til slægtsnavnet. I faderens tilfælde er rytteren omgivet af tre liljer. I Prinsessens skjold er rytteren omgivet af tre hjerter med liljeformet indskæring. Liljen blev især brugt i Frankrig i monarkiets tid. Hjerter omgiver løverne i det danske rigsvåben. Rigsarkivet har bistået ved den fagheraldiske beskrivelse af våbenerne. I de foregående år har der været anledning til at tage stilling til våbener for Kronprinsesse Mary og for Prinsesse Alexandra i sin egenskab af grevinde af Frederiksborg.

Seminar om ny offentlighedslov

Spørgsmål om den offentlige forvaltnings dokumenter behandles i såvel offentlighedsloven som arkivloven, men fra forskellige vinkler. Arkivloven skal sikre eftertiden viden om forvaltningens arbejde og dermed om det danske samfunds indretning; offentlighedsloven sikrer offentlighedens ret til aktindsigt i de offentlige myndigheders arbejde her og nu.

Begge tjener altså væsentlige demokratiske formål, og der er en god sammenhæng mellem offentlighed i forvaltningen og sikring af fremtidens arkivalier. På flere punkter behandler de to love de samme problemstillinger og benytter beslægtede begreber, bl.a. i spørgsmålet om overholdelse af "god forvaltningsskik". Der er således sammenfald i betydningen af begreber som "dokument" og "sag", og i beskrivelser af databasers indhold og anvendelse. Endelig er der ligheder i teksternes behandling af spørgsmålet om inddragelse af selvejende institutioner, foreninger som Kommunernes Landsforening og Danske Regioner samt elforsyningsvirksomheder og naturgasselskaber.

Mønt præget i anledning af Dronningens 70 års fødselsdag

Prinsesse Maries våben kombineret med Prins Joachims i Frederiksborg Slotskirke

Disse emner blev behandlet ved et seminar i Statens Arkivers Bevarings- og Kassationsafdeling. Afdelingsforstander Oluf Jørgensen, Journalisthøjskolen, og kommitteret Jon Andersen, Folketingets Ombudsmand, der har været henholdsvis medlem af og sekretær for Offentlighedskommissionen gav engagerede og indsigtfulde indlæg, som efterfølgende blev kommenteret og diskuteret. Offentlighedskommissionen, som især bestod af embedsmænd fra ministerierne og repræsentanter for pressen (men ikke fra arkivvæsenet), blev nedsat i 2002 og afgav sin betænkning i november 2009.

Internationalt samarbejde

Samarbejdet mellem arkivvæsenerne i de nordiske lande er omfattende og foregår på alle niveauer. Måden man i de nordiske lande løser de væsentlige samfundsopgaver, som arkiverne har, ligner hinanden. På det strategiske niveau arbejder Rigsarkivet tæt sammen med de fire rigsarkivarer fra Finland, Sverige, Norge og Island, som mødes til særlige møder en til to gange om året. I 2010 har der været to møder mellem de Nordiske Rigsarkivarer i hhv. København og i Reykjavik. Digitalisering, synliggørelse af arkiverne, bevaring og magasinerings samt privatarkivararbejdet i de nordiske lande var hovedtemaerne for møderne.

På arkivarniveau tager det tætte samarbejde bl.a. form af studiebesøg, specialistseminarer og benchmarking. I 2010 har fokus været på de nordiske landes opgaver og arbejde med heraldikken og derudover på privatarkivområdet. Det praktiske samarbejde og sparringen spiller en væsentlig rolle i forbindelse med udviklingen af arkivvirksomheden i de nordiske lande.

På europæisk plan mødes rigsarkivarerne i The European Board of National Archivists (EBNA). EBNA mødes to gange årligt under ledelse af det land, som har EU-formandskabet. Ved møderne drøfter rigsarkivarerne de strategiske spørgsmål vedr. deres opgaver og tjenester som f.eks. bevaring af elektroniske registre, digitalisering, tyveri og naturkatastrofers konsekvenser for arkiver osv. Arkivernes bidrag til Europeana via APE-net har også i år været et vigtigt tema på møderne. I 2010 blev møderne afholdt i Madrid og i Bruxelles.

I april deltog tre medarbejdere fra Statens Arkiver med oplæg på konferencen ECA 2010 (European Conference on Digital Archiving), som blev afholdt i Geneve. Arkivchef Kirsten Villadsen Kristmar og specialkonsulent Mette Hall-Andersen gav et paper om kassation i ESDH-systemer, mens chefkonsulent Jan Dalsten Sørensen præsenterede de nye danske regler for arkiveringsversioner af digitale arkivalier.

Chefkonsulent Anders Bo Nielsen deltog i september i en ekspertkonference i Holland

om omkostningsmodeller for bevaring af digitalt materiale. Her præsenterede han det arbejde, som Statens Arkiver og Det Kongelige Bibliotek har udført vedrørende beregning af omkostningerne ved at modtage og bevare digitalt materiale på langt sigt.

Derudover har forskellige medarbejdere fra Statens Arkiver deltaget i en række internationale konferencer med henblik på at sikre, at Statens Arkivers har en opdateret viden om de nyeste metoder og standarder inden for digital arkivering.

Endelige deltager Statens Arkiver i internationale samarbejdsfora vedr. digital arkivering, herunder OpenPlanetsFoundation, som viderefører resultaterne fra det europæiske Planets-projekt, og DLM Forum Foundation, som er et EU-baseret samarbejdsforum for arkiver og it-leverandører.

Cessda Eric

CESSDA (Council and European Social Science Data Archives) er en sammenslutning af europæiske dataarkiver, der allerede udgør en central forskningsinfrastruktur for samfundsvidenskab. En påtænkt opgradering til CESSDA ERIC (European Research InfrastruCture) skal yderligere understøtte europæisk udveksling af data inden for samfundsvidenskabelig, sundhedsvidenskabelig og humanistisk forskning.

Som medlem af CESSDA har Dansk Data Arkiv været aktivt involveret i bestræbelserne på at få en opgradering, og har også bidraget til den rapport, der ligger til grund for en kommende ansøgning til EU-kommissionen. Det sker i henhold til EU's 7. rammeprogram om etablering af en sådan europæisk forskningsinfrastruktur. Denne vil bl.a. indebære fælles portal, teknisk platform, standarder, oversættelser og teknisk og uddannelsesmæssig hjælp til medlemslandene m.m. Ideen er, at forskeren, uanset hvor vedkommende befinder sig, ikke skal spekulere over

Stemmingsbilleder fra ECA 2010

tekniske og sproglige problemer, men kan henvende sig ét sted.

I eftersommeren 2010 nedsattes en styrekomitee, der skulle forberede ansøgningen og det kommende arbejde i infrastrukturen. De lande, der bliver medlemmer, skal selv finansiere driften via medlemsbidrag. Norge og Tyskland har dog allerede tilbudt over de næste fem år at tegne sig for en hovedpart; 13 lande forventes at ville deltage fra begyndelsen.

Forsknings- og Innovationsstyrelsen har udpeget arkivchef Steen Ousager til at sidde i styrekomiteen, der foreløbig har afsluttet sit forberedende arbejde i januar 2011 – dog uden at Danmark endnu har truffet beslutning om medlemskab. Spørgsmålet er blevet koblet til spørgsmålet om den udformning, en dansk national forskningsinfrastruktur skal have fremover.

De nordiske rigsarkivarer på besøg hos den islandske præsident i forbindelse med rigsarkivarmødet i Reykjavik i december. Fra venstre: Ólafur Ásgeirsson, Björn Jordell, præsident Ólafur Rangar Grímsson, Asbjørn Hellum, Jussi Nuorteva og Ivar Fønnes

Statens Arkivers forskning i 2010

Forskerne på Statens Arkiver var i 2010 eftertragtede som bidragydere til historiske jubilæumsværker. Fire arkivarer medvirkede ved trebindsværket *Ribe Bys historie*, der udkom ved byens 1300-års-jubilæum. Jørgen Mikkelsen skrev om erhvervslivet under Ribes lange krise 1660-1850, Jeppe Klok Due undersøgte befolkningsudvikling, husstandsstruktur og arbejdsliv 1850-2010, mens Christian Larsen skrev om uddannelse og Leif Hansen Nielsen om håndværk og industri i samme tidsrum. I bogen *Stiftet og byen*, udgivet ved Viborg Stifts 950-års-jubilæum skrev Michael H. Gelting om grundlæggelsen af Viborg Stift og den danske kirke i 1100-tallet, mens Steffen E. Jørgensen behandlede vejnettets betydning for Viborgs udvikling. Til Danmarks Privatskoleforenings vægtige tobindsværk *Realskolen gennem 200 år* leverede Erik Nørr og Christian Larsen talrige bidrag om forskellige sider af realskolens historie. Sidstnævnte var tillige værkets redaktør. Peter Fransen skrev hovedbidraget til bogen *Direktoratet for Kriminalforsorgen 1910-2010*. Henvendelserne til arkivernes forskere om medvirken er udtryk for, at de på deres felter har opnået en ekspertstatus, som er synlig i omverdenen.

Forsiden af bogen *Regnskabshistorie - Erhvervsregnskaber som kilder i historieforskningen*

Statens Arkivers forskning følger også egne prioriteringer. Et stærkt udtryk herfor var i 2010 udgivelsen af bogen *Regnskabshistorie - Erhvervsregnskaber som kilder i historieforskningen*.

Erhvervsarkivet udgav også i 2010 *Erhvervshistorisk Årbog*, hvori Jørgen Fink videreførte udviklingen af en erhvervshistorisk teori med en artikel om vækst og konjunktur, mens Kenn Tarbensen medvirkede til udgivelse af bogen *Industriminder i det gamle Aarhus*.

En også internationalt helt enestående regnskabsserie hidrører fra Øresundstolden. Erik Gøbel og Leon Jespersen har bidraget med artikler om hhv. Øresundstoldens arkivalier og *Øresundstolden og Roskildefreden 1658 til antologien Tolden i Sundet - Toldopkrævning, politik og skibsfart i Øresund 1429-1857*. Erik Gøbel har endvidere medvirket ved digitaliseringen af regnskaberne, som sker i hollandsk regi.

Nazitid og besættelsen var også i 2010 et emne for forskerne ved Statens Arkiver. Morten Andersen og Hans Schultz Hansen bidrog med artikler hhv. om krisebevægelser og Grænsesoggenes Danske Samfund til bogen *Sønderjylland i 1933*. Peter Birkelund stod nærmest ene mand for årgang 2010 af Frihedsmuseets Venners årsskrift om rejsende i sabotage, "Den jyske rejsegruppe 1944-45".

Regnskabshistorie

Erhvervsarkivet udsendte bogen *Regnskabshistorie - Erhvervsregnskaber som kilder i historieforskningen*. Bogens 464 sider er resultatet af et større forskningsprojekt, der modtog støtte fra Kulturministeriets UMTS-midler, og blev udført af nuværende og tidligere arkivarer. Bogen blev præsenteret ved en velbesøgt reception i Erhvervsarkivets Store Sal 8. december, hvor rigsarkivar Asbjørn Hellum og arkivchef Steen Ousager begge talte. Der er tale om den første samlede fremstilling

af regnskabshistorie på dansk, og som undertitlen siger, er emnet primært danske erhvervshistoriske regnskaber og deres nytte som historiske kilder.

I såvel Erhvervsarkivet som andre arkivinstitutter står der mange hyldekilometer regnskabsbøger fra et væld af store og små virksomheder gennem tiderne. Generelt bliver dette omfattende materiale sjældent anvendt. For at råde bod på dette rummer *Regnskabshistorie - Erhvervsregnskaber som kilder i historieforskningen* udover hovedkapitlerne om regnskabsvæsenets historiske udvikling også en række cases med eksempler på anvendelsesmuligheder. Bogen indeholder også en forklarende ordliste over en række bogføringsmæssige begreber gennem tiderne. Det har således været ambitionen, at bogen både kan være en håndbog ved benyttelsen af de store samlinger, og samtidig være en inspiration og tilskyndelse til at benytte og udforske fortidens regnskaber. Udgivelsen blev støttet af en række fonde m.fl. Bogen er redigeret af Kristin Brøgger Jensen, Lone Hedegaard Liljegren og Kenn Tarbensen.

Slaveseminar

Statens Arkiver har siden 2007 deltaget som officiel partner i det EU-finansierede forskningsprojekt "Slave Trade, Slavery, Abolitions and their Legacies in European Histories and Identities". Den 8. september 2010 afholdtes i Rigsarkivet en international workshop for projektets deltagere. Arrangementet, der også var åbent for andre interesserede fagfolk, fandt sted under overskriften "Imagining Slavery: National Representations of the History of Slavery and Abolition". Det var arrangeret af seniorforsker Erik Gøbel, Rigsarkivet. Der blev givet ni spændende papers fra britiske, amerikanske, schweiziske, nederlandske, franske og danske slaveforskere. Bidragene vil blive publiceret i 2012 af det britiske forlag Pickering & Chatto. Gæsterne opholdt sig i København tre dage og blev grundigt introduceret til byen og dens videnskabelige institutioner.

Plakat fra seminar om, hvordan historien om slaveri og slaveriets ophør kommer til fysisk udtryk i forskellige lande

Nordisk Arkivnyt

Den 1. januar 2010 overtog Danmark for en 5-årig periode hovedredaktionen af Nordisk Arkivnyt. Da tidsskriftet blev startet for over 50 år siden, var der tale om et dansk blad, men gradvist udviklede det sig til et nordisk. Det havde en dansk redaktør frem til slutningen af 1980'erne, men i de seneste 20 år har hovedredaktionen været på skift i alle nordiske lande. I årets løb er der sket nogle ændringer bl.a. med hensyn til layout, og indholdsmæssigt er der blevet bragt flere fællesnordiske, komparative temaartikler. Redaktionen har arbejdet med en revision af den nordiske arkivstatistik, og drøftet, hvordan bladet kan tilføres mere debatstof.

Statens Arkiver i tal

2010

Produktion

Statens Arkiver leverer mange forskellige serviceydelser til myndigheder, forskere og borgere. De spænder lige fra vejledning af de mange besøgende gæster på de seks læsesale over konservering og digitalisering, til ordning og modtagelse af arkivalier fra myndigheder, private personer og organisationer. I de senere år er der sket en kraftig vækst i brugen af de ydelser, som Statens Arkiver tilbyder via Internettet i 2010 har der været mere en 4 millioner besøg på Statens Arkivers fire web-sites, og de har fået vist mere end 300 millioner sider.

Et udsnit af Statens Arkivers serviceydelser bliver præsenteret i tabel 1. Web-serviceydelser i 2010 og tabel 2. Udvalgte serviceydelser i 2010.

Tabel 1. Web-serviceydelser i 2010

	Besøgende	Antal viste sider
www.sa.dk	391.987	64.389.236
www.dda.dk	35.530	67.793
www.ddd.dk	2.273.687	39.915.428
www.ArkivalierOnline.dk	1.771.455	222.797.678
I alt	4.475.659	327.170.135

Det betyder forkortelserne:
SA – Statens Arkiver
DDA – Dansk Dataarkiv
DDD – Dansk Demografisk Database

Tabel 2. Udvalgte serviceydelser i 2010

	Rigsarkivet	Landsarkivet for Sjælland	Landsarkivet for Fyn	Landsarkivet for Nørrejylland	Landsarkivet for Sønderjylland	Erhvervsarkivet	Statens Arkiver i alt
Modtagelse af arkivalier opgjort i hyldemeter	4.937	*)	47	1.006	439	530	6.959
Besøgende på læsesalene	12.769	8.588	5.190	6.808	2.003	1.887	37.245
Ekspederede enheder på læsesalene	52.893	17.145	8.075	42.869	4.080	7.267	132.329
Besvarelse af skriftlige forespørgsler	1.049	1.980	234	658	333	138	4.392

*) Indgår i Rigsarkivets modtagelsestal.

Økonomi

Statens Arkivers omsætning udgjorde i 2010 186,9 mio. kr. opgjort som omkostninger ekskl. moms. Omkostningernes fordeling på hovedaktivitetsområder er vist i tabel 2.

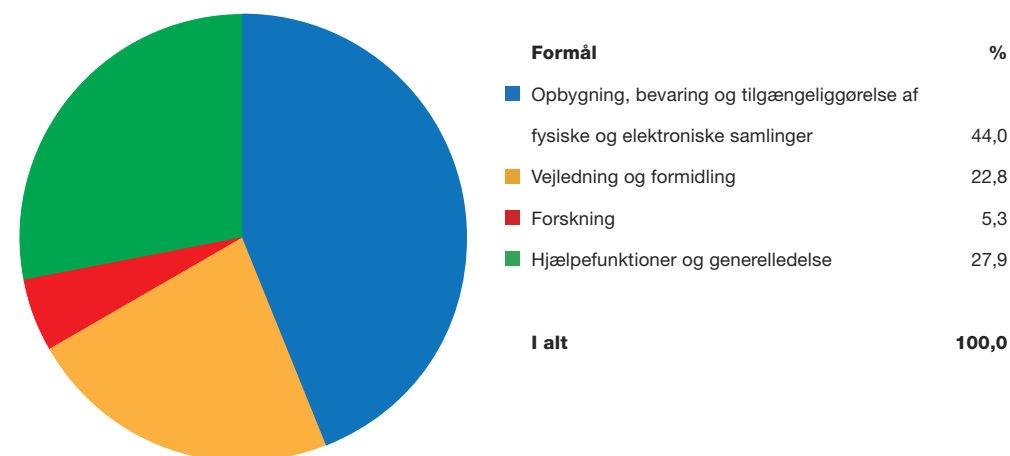
Tabel 3. Udgifter i 2010 fordelt på hovedaktivitetsområder

Mio. kr.	Ordinær virksomhed	Indtægtsdækket virksomhed	Indtægtsgivende forskningsvirksomhed	Andre tilskudsfinansierede aktiviteter	Bygge- og flytteplanlægning	Leje og drift af midlertidige magasiner	I alt
Løn	71,4	9,2	0,8	4,2	2,7	0,0	88,4
Øvrig drift	85,7	3,4	0,0	0,4	5,2	3,7	98,5
Udgifter i alt	157,1	12,6	0,8	4,6	7,9	3,7	186,7

Personaleressourcer

Statens Arkivers samlede personaleforbrug udgjorde i 2010 245 årsværk eller 88,4 mio. kr. opgjort i lønudgifter. Figur 1 viser, hvordan disse personaleressourcer fordeles sig på Statens Arkivers primære aktiviteter samt på hjælpefunktioner og generel ledelse.

Figur 1. Procentfordeling af lønudgifter i 2010

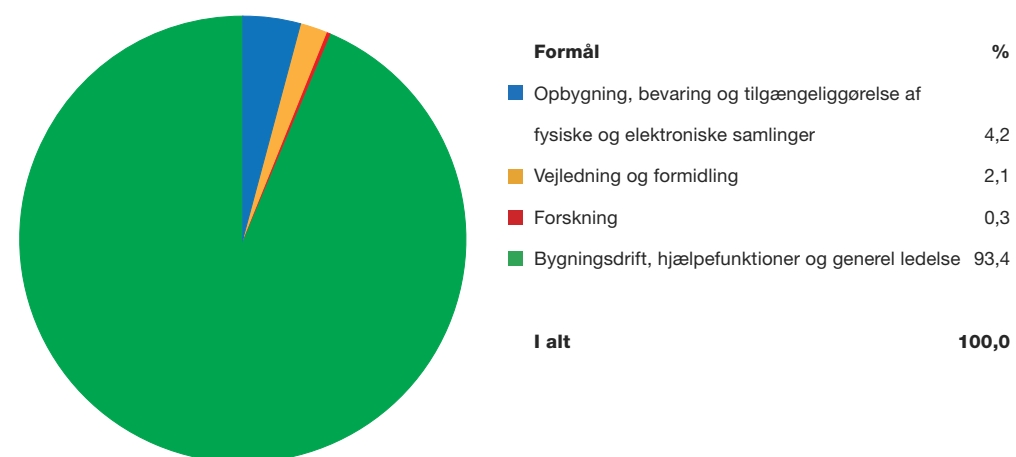

Øvrige driftsudgifter

Et karakteristisk træk ved Statens Arkivers økonomi er den betydelige andel af driftsomkostningerne, der anvendes til bygningers drift (husleje, vedligeholdelse, rengøring, varme o. lign.). Dette er hovedårsagen til, at hele 93,4 % af institutionens øvrige driftsomkostninger (dvs. de samlede driftsomkostninger fratrukket lønomkostninger) går til formålet hjælpefunktioner og generel ledelse (se figur 2).

Da denne post kun i begrænset omfang kan påvirkes, er Statens Arkivers muligheder for at omdisponere sine øvrige driftsomkostninger meget begrænsede.

Figur 2. Procentfordeling af udgifter til øvrig drift i 2010

Indtægtsdækket virksomhed

Statens Arkivers indtægtsdækkede virksomhed beskæftigede 28 årsværk i 2010. Indtægterne udgjorde 13,5 mio. kr., mens omkostningerne var 12,6 mio. kr. De leverede ydelser bestod især af ordning og pakning for arkivskabende myndigheder inden aflevering af deres arkiver, samt i mindre omfang dokumentationsydelser for borgere og myndigheder.

Adresser, telefoner og åbningstider

Rigsarkivet

Rigsdagsgården 9
1218 København K
Telefon 33 92 33 10
Telefax 33 15 32 39
E-mail: mailbox@ra.sa.dk

1.5-31.8: ma.-lø. 9-16
lø. lukket

Landsarkivet for Sjælland

Nuucks Plads 2
Postboks 661
2200 København N
Telefon 35 24 82 00
Telefax 72 26 53 48
E-mail: mailbox@lak.sa.dk

Landsarkivet lukker den 9. december 2011

Landsarkivet for Fyn

Jernbanegade 36 A
5000 Odense C
Telefon 66 12 58 85
Telefax 66 14 70 71
E-mail: mailbox@lao.sa.dk

1.5-31.8: ma.-lø. 9-16
lø. lukket

Landsarkivet for Nørrejylland

Ll. Sct. Hans Gade 5
8800 Viborg
Telefon 86 62 17 88
Telefax 86 60 10 06
E-mail: mailbox@lav.sa.dk

1.5-31.8: ma.-lø. 9-16
lø. lukket

Landsarkivet for Sønderjylland

Haderslevvej 45
6200 Aabenraa
Telefon 74 62 58 58
Telefax 74 62 32 88
E-mail: mailbox@laa.sa.dk

1.5-31.8: ma.-lø. 9-16
lø. lukket

Erhvervsarkivet

Vester Allé 12
8000 Århus C
Telefon 86 12 85 33
Telefax 86 12 85 60
E-mail: mailbox@ea.sa.dk

ma.-fre. 9-16

Dansk Data Arkiv

Islandsgade 10
5000 Odense C
Telefon 66 11 30 10
Telefax 66 11 30 60
E-mail: mailbox@dda.sa.dk

ma.-to. 9-16
fre. 9-15

2010